

***Fale bure akademiens resa mot Norr
lördagen den 28 juni till den 29 juni 2014.***

I Johan Bureus fotspår

Sedan hösten 2013 hade styrelsen planerat att genomföra en resa mot Norr för att se de platser där våra förfäder haft sina bofasta. Kontakter hade tagits mellan Ulf Viklund och vår blivande guide Rolf Granstrand ordförande i Skellefteåbygdens Lokalhistoriska förening,

Solen sken från en klar himmel då fem resenärer från Sundsvall samlades nere vid Navet. Dessa voro Ulf Viklund, Lena Trulsson, Arne Kjellson, Tommy Hernelind och Staffan Smeds. I Härnösand plockade vi upp Bo Bylund och vid Höga Kusten bron möttes vi av Berthold och Hjärdis Lundmark.

Oktetten rattade mot norr i tre bilar med matrast på krogen Trafikanten i Bureå. Vi lämnade Bureå klockan 13.30 för att strax före tre möta Rolf Granstrand och köra upp till **Skellefteå kyrkstad**.

Ulf, Rolf, Bo

Tommy, Arne, Ulf, Rolf och Hjärdis

Kyrkstadens bostäder i långa rader.

Nutida kyrkhelg med kaffe och samvaro

Mycket intressant att se och få höra hur befolkningen samlades vid kristna högtider för att bli underkundiga om kronans ukaser och kyrkans budskap. Församlingsborna bodde i sina enkla men trivsamma rum med öppen spis, fyra familjer i samma timrade tvåvåningshus med fyra krypin. Allt sträckande sig längs grusbelagda gränder mellan husen. Bakom kyrkstaden stod det imponerande militärförrådet från 1600-talet, med bl.a. två knappar för varje soldat, en för uniformen och en för vapnet – ordning och reda på Karl den XI's indelta armé.

Kompaniets förråd

Skellefteå Landsförsamlings kyrka

Madonna från 1100-talet

Efter vår rundvandring i Skellefteå kyrkstad tittade vi in i Skellefteå Landsförsamlings Kyrka, och efter att ha rundat ett bröllopsfölje fick vi se de medeltida rariteterna bakom altaret. Där fanns bl. a. en madonnabild från 1100-talet. Sakristian var kyrkans äldsta del från 1500 talet. **Andreas Olai** var den förste Lutherske kyrkoherden i Skellefteåbygden, gift med **Anna Andersdotter Bure**. Anna knyter ihop katolskt med lutherskt och Kåge med Bureå - Kyrkans män såväl som Stormän i en dramatisk tid. Anna Andersdotters farfars bror var **Påvel Andersson I Ostvik**, en av de få namngivna klosterbröderna i Bure kloster. Påvel Andersson finns med i ett franciskaner-dokument som sänts honom som ansvarig för brödernas laxodling i området. I dokument kallas han "Påvel". (Medeltida brev daterat 5 maj 1477 från Eskilstuna Kloster av Johanniterorden).

Anna Anderssons far var kusin med "**Herr Jon**" den siste Abboten i Bure kloster. Och Anna Andersdotter Bures dotter Elisabet Andersdotter Burea's svärfar var kyrkoherden i Säbrå **Laurentius Svenonis** som i unga år hade varit novis hos

Klosterbröderna i Bureå. Vad skulle inte Anna Andersdotter Bure kunna berätta om denna dramatiska tid. **Anna Andersdotter** dör på valborgsmässoaftonen 1583. Förutom de nio barnen, så får hon ett stort antal **barnbarn**, t ex de tre adlade Burarna Anders, Jonas och Olof samt även deras kusin **Johan Bureus** .

På marknadsplatsen inköptes diverse godis inför den fortsatta resan ner till **Klosterholmen** i Bureå. Vi gick ner mot det gamla fiskarkapellet i Bureås Hembygdspark och fick se en utställning kring Bure Kloster.

Gamla fiskekapellet i Bureå Modell av Terminarhuset. Tommy Hernelind lyssnar

Vi satte oss ner i den timrade stugan och vår guide Rolf Granstrand berättade livfullt om Johannes Bureus ord från hans besök i Bureå vid 1600-talets början "här står jag mitt bland ruinerna från ett kloster"

Rolf beskrev måleriskt Gråbrödernas liv, hur sannolikt de yngsta bröderna fick den rysansvärda uppgiften där uppe i norr att samla gåvor, fiska för sitt uppehälle och sprida Herrens budskap på sina vandringar längs kusten och mot inlandet. De bröder som fick stanna kvar över vintern för att vakta över holmens byggnader slapp i alla fall myggeländet och "svien" som aggressivt angrep oss sentida besökare.

Johan Bure är ett trovärdigt vittne. Han besökte Bure kloster 50 år efter att **Herr Jon**, den siste abboten hade lämnat klostret. Sägningen säger att triumfkrucifixet i Landsförsamlingens kyrka kommer från Klostret på Klosterholmen.

Rolf Granstrand berättade att byggnaderna på Klosterholmen kanske närmast kan betecknas som ett terminarhus, konventets yttersta utpost mot den glest befolkade norrländska bygden. Munkarna eller Brödernas uppgift var att odla fisk och fiska samt missionera, framför allt riktat till de hedniska samerna. Dock kom reformationen och bröderna fördrevs. Med reformationen följde en gradvis avveckling av klostren i

Sverige. Kanske hade man planer på att bygga ett riktigt kloster likt det i Kökar på Åland om Sverige förblivit katolskt.

Därefter gick vi platsen för själva Klosterholmen. Vid arkeologiska utgrävningar 2013 hade man funnit husgrunder och en källare. Platserna för byggnaderna var markerade i naturen med järnställningar vilket gav platsen en ganska enkel inramning.

I källaren hade man funnit en öltunnas kran i form av en tupp, Klosterholmens mest berömda fynd.

I vår historia var det **Härse Faleson*** som började bygga och **"Gamle Olof"** som färdigställde terminarhuset och de övriga byggnationerna på Klosterholmen. "Gamle Olof" var den första Abboten på klosterholmen och den man som närmast binder vår släkt till Klosterholmen enligt Bureus skrift. Med fantasin i rörelse och med det forsande vattnet från ån i bakgrunden levde vi oss för några ögonblick in i det liv som våra förfäder levde vid Bureåns mynning.

Efter besöket på klosterholmen åt vi middag på Bure pizzeria i Bureå, där vi avtackade vår guide Rolf Granstrand. Vi lämnade Bureå vid 19-tiden.

Färden mot **Lövånger** var bekymmersfri och väl framme fördelade vi oss på rum i **Lövångers Kyrkstad**, lika pittoreskt som i Skellefteå, dock enbart envåningshus. Vid 20-tiden samlades vi för ett improviserat seminarium då vi gick igenom dagens upplevelser och satte samman innehållet från **Johan Bureus** nyligen återfunna **Släktbok** med de platser vi besökt. Det blev en intressant genomgång med Tommys förklaringar av innehållet kring tretton- och fjortonhundratalet med information av beskrivna släktgrenar i Släktboken samt med Bo's kommentarer till de platser vi besökt. Vid 23.30-tiden bröt vi upp för en natts vila.

Söndagen den 29 juni klockan 08.00 intog vi frukost och inledde sedan exkursionen med en titt på och i Lövångers nuvarande kyrka. En utomordentlig flygel spelades på en kort stund.

Helgonbilderna i Kyrkan skulle Jacob Ulvsson bekant sig med redan 1472 då han invigde kyrkan. Den sirliga 'Skellefteåmadonnan' i snidad valnöt skull, enligt senare sägen, ha kommit från Bure Kloster eller rättare sagt Bure Terminarhus. Därefter körde vi till den plats där den första kyrkan av trä antas ha legat på berget vid

Kyrksjön, 800 meter söder om nuvarande Kyrka. Vi gissade på platsen för en vacker gul byggnad, vilken visade sig vara den tidigare prästgården.

*I den löpande texten har vi valt att skriva "Fale" vilket är synonymt med "Fartheign".

En trevlig familj kom frågande ut på gården då åtta personer i tre bilar störde söndagsfriden, men efter att vi presenterat vårt ärende tinade de upp och tog fram böcker och skisser över platsens tidigare utseende och historia. Efter mycket letande där vi först blev väldigt intresserade av en stengrund som sannolikt tillhört en ladugårdslänga, fick vi se ett fotografi med en bild från 30-talet som angav platsen för den första träkyrkan till en helt annan del av gården, en numera helt övervuxen rektangulär kulle norr om huset. Där var alltså platsen för Lövångers medeltida första kyrka.

Kyrkoplatsen från förr och dagens igenväxta kulle

Platsen hade undersökts några år tidigare utan att man funnit något av värde. Men vi hade i alla fall fått se platsen för den kyrka som byggdes på den tiden då våra förfäder hade börjat kolonisera Norrlandskusten.

Vid 10.30 tiden styrde vi söderut för att söka upp **Rickleå** i Bygdeå socken. Bo's beskrivning av Riksantikvariets karta över medeltida "hot spots (R)" ledde oss upp på gårdsplan nummer två där en lika förvånad familj mötte oss. Platsen var högt belägen med utsikt ner mot Rickleåns dalsänka vilken under medeltiden sannolikt varit en vidare vik i landskapet. De nuvarande ägarna hade inte någon kännedom om platsens tidigare betydelse.

När den förste nybyggaren slog sig ner i trakten förlorar sig i historiens dunkel, men i skrift omtalas Rickleå första gången år 1337. Då testamenterade Ångermanlänningen **Gudlev Bilder** "Till förmån för sin och sin hustrus avlidna själar", till Uppsala domkyrka, halva laxfisket vid ån Norbygdo, dvs Rickleån, jämte ett halvt torp vid samma å. Hur Gudlev blivit ägare av egendomar i den då för tiden avlägsna bygden i norr har man inte lyckats utröna. Cirka 25 laxar levererades årligen mellan Rickleå och Uppsala Domkyrka. En för den tiden lång och ibland farlig resa. Källa: Johan Gradin, Rickleå Historia.

(Gudlev Bilder omnämns den 29 jul 1337 i medeltida brevet SDHK nr - 4354. Gudlev Bilder testamenterar, för sin och sin hustrus själar, till domkyrkobyggnaden i Uppsala, halva laxfisket i Norrbygd (Rickle ån) med ett halvt torp, köpt för 40 mark Hälsinglands mynt; till Helgeands huset i Stockholm halva laxfisket i Bygdeå; till Sollefteå kyrka, 15 sättungsland i kyrkbyn Valla m.m. samt ett kors, en kalk och ett psalterium Han giver penningar till alla kyrkor i Ångermanland och Medelpad Folke, kyrkoherde i Knivsta, Nils, kyrkoherde i Sunga, Nils Petersson, prebende i Uppsala domkyrka, Jarl, kaplan till ärkebiskop Peter, Ketil Vast kyrkoherde i Tuna kyrka i Medelpad, Gunnar Larsson, Ingevald Gasabogh. Ärkebiskop Peter i Uppsala samt utfärdaren beseglar).

Vi fortsatte nu mot söder och intog lunch på Restaurant Örnen i Örnsköldsvik vid 14-tiden. Bland annat åt vi isterband gjord på älgfärs. Vi fortsatte sedan till **Gene Fornby**, belägen vid Moälvens tidigare mynning mot havet, numera på höjden av en ås ner mot stranden hundratals meter bort. Mycket intressant att se hur järnåldersfolket hade byggt sina långhus - tyvärr låst, så vi kunde inte komma in i husen. Man hade testat vinterboende i långhuset, men våra nutida inbyggare hade fördrivits av röken och kylan – hur klarade man av att överleva på 300-talet?

Gene Fornby

Framför oss hade vi sedan en resa ner till **Bjärträ**. På vägen dit pekade Bo ut platsen för **Kuteby**, en upphöjning i en betesmark där nu korna låg och idisslade. På våra förfäders tid hade platsen använts vid ting och en bild som vi fick se, visade en rundad byggnad i en sjö med endast en liten bro som förband domarnas plats med kringliggande land

Bjärträ medeltida kyrka

Tommy intresserad av bogårdsmuren

Samma kyrkoruin med stigport

och vi började kanske bli lite trötta

Nässoms Medeltidshistoria

Under 1300 talet hade tre generationer stormansläkt bott där i Nässom i Bjärträ Socken. Historien berättar att Birger Jarls fyra söner stred om kronan år 1275. Valdemar Birgersson störtades år 1275 av sin bror, hertig Magnus varefter Magnus med tillnamnet Ladulås kröntes till kung. **Fale d ä**, som bara var 25 år och ung Hövitsman när han gav sitt fulla stöd till hertig Magnus, belönas med godset i Nässom , Bjärträ socken. (Källa: Historikern Nils Ahnlunds Norrlandsexcerpter (L 69:576) i Kungliga Biblioteket., alla följande tre bekräftade i medeltida brev. **Fale d ä Haraldsson** levde 1250 och benämns som "Farthiengo de Herdeby" det betyder att

han var bosatta i Herrleken i Ångermanland, åtminstone en period. Gift med N N Nilsdotter. Fale d ä Haraldsson var Hövitsman och Landsdomare. Fale var av stormansätt och var en rik och mäktig storman, nämnd 1300-1314.

*Källa: Dens: "Landsdomarsläkten i Norrland 1300-1900" särtryck ur Ångermanland 1974. Hans son **Nils Faleson** var en ångermanländsk storman och lagman nämnd åren 1324 -1352. Han kan ha dött efter 1352 i Styrnäs socken. Nils var gift med N N Ingemarsdotter, syster till Johan Ingemarsson (Balkparre) Kungsåren, och barn till Ingemar Iesson skrivaren till Sparre av Tofta. Nils Faleson är belagd i medeltida brev och faderskap visat t ex med gods- och fiske-diplom. Nils hade också fiskediplom från 27 feb 1314 med fiskerättigheter över Indalsån, som ges från fadern i brevet SDHK- 3287 daterat 5 jul 1324. Nils Faleson var också kusin med Gudlev Bilder Salvesson enligt de medeltida breven (se tidigare text i reseberättelsen). Den tredje innehavaren av Nässom, **Fale d y Nilsson (Fale hin unge,** ("1300-talsfale, min anmärkning") var Lagman i Medelpad (NB Medelpad och Ångermanland var således redan då avgränsade från tidigare Storhålsingland som geografiska och fiskala enheter).*

Fale den yngre Nilsson var nämnd åren 1342-1363 och gift med Ingeborg Unosdotter, dotter till lagmannen Uno Eriksson, känd åren 1314 -1324 (DS 1957 och 2475) Fale d y anges död år 1363. Han stupade på Uppsalaslätten nära Danmarks kyrka. Fale kallas för "Farthiegn från Nässom".

Starkt belägg för släktskap är patronymikon och jordinnehav samt att alla tre använde samma sigill, Burevapnet med böjd arm. Vidare att alla tre bekräftas i sitt släktskap genom Pergaments brev. Nils Faleson var son till Fale d ä - det betyder att det bör finnas en Fale d y så namnligheten och yrket, samtliga lagmän, som gick i arv alla tre, och slutligen medeltida dokument (SDHK-8281 och SDHK- 8252) stärker släktskapet mellan ägarna till Nässom Gods som Fale d ä fick i förläning av Magnus Ladulås. Källor: givna av Nils Ahnlund och Leornad Bygdén.

Fales familj stred för förlorarna i slaget på Uppsalaslätten och de förlorar bl a Godset Nässom. De tre kända sönerna efter Fale den yngre Nilsson, **Härse och Björn och Halsten** måste nu lämna sitt barndomshem på Nässom. Härse bosatte sig i Bure i Skellefteå socken, Björn bosatte sig i Arnäs på Bjurön och Halsten, den yngsta brodern, säger Johan Bureus, stannade kvar vid fädernegodset i Byrestad. Halsten son Fale sägs i Johan Bureus släktbok vara bosatt i Ljusdal.

(Emedan Fale d y Nilsson stod på den förlorade sidan i striden 1363, samt att han dog, så slutade även släktens maktställning som stormanselit nära kungamakten. Källa: Historikern Leif Grundberg).

Så gick färden vidare för att i nutid leta reda på **Nässom gods** där de tre generationerna sannolikt hade bott - inte så svårt eftersom Bo hade varit i trakterna tidigare. Vid en vägkrök uppe på en ås, tidigare en udde och på Medeltiden således delvis omgiven av vatten, stannade vi vid den högst belägna fastigheten (R) och klev

in genom gärsgårdsöppningen. En lika förvånad familj med målarpenslar i händerna mötte oss då oktetten traskade upp för grusgången och förklarade vårt ärende. Den unga familjen hade innehaft huset under 12 år och hade ingen aning om platsens medeltida betydelse. Vi förklarade för den unga familjen att vi försökte utforska var en byggnad från 1300-talet kunde ha varit belägen och kikade runt i den välskötta trädgården där sannolikt den dåtida markytan låg 30-50 cm under den nuvarande. Vi såg naturligtvis inga spår i trädgården.

Den välskötta trädgården men bakom och nedanför buskarna till höger skulle en stor överraskning möta oss.

Hustrun hade bett maken att röja fram marken över ett vildvuxet område nedanför huset så att det skulle se lite trevligare ut. Men det var svårt förklarade maken för det låg så många stenbumlingar i gräsmattan. Några stenar hade han kunnat lyfta upp men resten låg kvar.

Vi finner platsen för de intressanta stenarna i marken.
Inga fler stenar ska grävas upp

Diskussioner kring fyndet – och funderingar.

Han visade oss platsen för dessa stenar bakom en mur och då stod det tydligt för oss att stenarnas mönster i marken tycktes markera en stor rektangulär byggnad med vidbyggda flygelrum. Vi fick lite gåshud och tänkte att detta skulle kunna vara märken i marken efter ett större hus. Vi kanske stod på den plats som en gång var denna stormannasläkts gods för tre generationer, Fale d ä och Nils Faleson och Fale d y. Det borde tas upp med Skellefteå Museum om de kan undersöka platsen.

Vi stod således kanske vid resterna efter den byggnad, där denna Stormannaätt slutat som maktelit på grund av slaget år 1363 mot **Albrecht av Mecklenburg's** här , det slag då Fale d y Nilsson dog på Uppsalaslätten.

Resan tillsammans skulle åter avslutas hemma hos Hjördis och Berthold. På vägen passerade vi **Ytterlännäs medeltida kyrka** i all sin förtjusande egensinnighet, en stenkyrka från 1200 talet – ett kärt återseende från föregående Norrlandsresa - Dock tog ingen 'munk' som tog emot oss denna gång. Vid 18-tiden drack vi kaffe och åt upp resterna av vår matsäck samt Hjördis goda bullar och övrigt sovel. Vi fick också se Hjördis svampfärgade garn och tyger samt den bok hon som världsexpert inom ämnet gett ut. Stort tack Hjördis och Berthold!

Nu åter vardagsliv för oss alla men berikade med minnen och bilder från platser i Norr där våra förfäder levt och styrt sina livsöden.

Av Staffan Smeds och Tommy Hernelind